

- [Tanulmány](#)

[tiszatáj](#) | 2023. július 13.

-
-
-

<https://tiszatajonli>

A halál csöndje száll Új Babilonra

LEONARDO FASOLI, MADDALENA RAVAGLI: DJANGO (2022)

KOVÁCS KRISZTINA TANULMÁNYA

„Van ugyan igazságtétel és halál a legfrissebb Djangóban, ám eredetijéhez vagy akár a spagettiwestern örökzöldjeihez képest sokszor átesztétizált szépelgésnek tűnik mindez...”

„A bosszú sosem széles ösvény, hanem egy sűrű erdő, és egy erdőben könnyű eltévedni.” – halljuk egy repülőút flashbackjébe ágyazott narrációként a leszámolásra készülő Menyasszonynak (Uma Thurman) szóló jó tanácsot a szamurájkard készítő Hattori Hanzō (Sonny Chiba) hangján Quentin Tarantino *Kill Bill* (2003) című filmjében. Az erényes vagy erkölcstelen, jó vagy rossz ügyekért küzdő törvényen kívül rekedtek „igazságtétele” a vadnyugati mozi immár bő száz éves történetének egyik legfontosabb törekvése.

Ebben az erdőben viszont úgy tűnik, az italowestern egyik legikonikusabb brandjét, a *Djangót* (1966) újragondoló szerzőgárda is utat tévesztett.

Erős akarásuk, hiába a jó zene, a korrekt operatőri munka, a helyenként valóban meggyőző színészi játék, felemás eredményt hozott. Sergio Corbucci legendás, Franco Nero főszereplésével bemutatott „darabja” annak idején az alkotók számára is meglepetést hozó, robbanásszerű hatást keltett. Se szeri, se száma folytatásainak, feldolgozásainak, hommage-ainak és ironikus, olykor metanarratív, olykor önmagán, ti, a zsáneren is mosolygó önreflexív paródiáinak.[1] Az extrém erőszakosságáról hírhedt mozi annak idején, alig rejtve maradó társadalomkritikaként, direktorának erős baloldaliságát is tükrözte. Mindenekelőtt azonban az amerikai vadnyugati történetek sémáit felforgató spagettiwestern revizionista szellemiségének egyik legláthatóbb lenyomata volt.

A „folytatások” egyenetlen színvonalú halmazából válogatva az egyik legszórakoztatóbb az 1967-es *Rita, a vadnyugat réme* (*Rita nel West*, 1967). Az időnként dalbetétekkel megszakított westernparódia a zeneiparba nagyon fiatalon berobbanó, pályája csúcán épp ekkor lévő énekes-színésznő Rita Pavone jutalomjátéka. A férfi főszerepben az ugyancsak kamaszkora óta forgató, de még a nagy áttörést hozó, Bud Spencerrel való közös munkák aranykora előtt járó Terence Hill volt látható. A komédia egyik emlékezetes momentuma Rita komancs temetőbéli találkozása az itt is koporsót húzó Djangóval, akit ezúttal Enzo Di Natale formált meg.[2] Hill egy évvel később magát a „halottas ládát” vonzó hóst is eljátszotta a magyarul alternatív címével, *Viva Djangóként* (*Preparati la bara!*, 1968) forgalmazott Ferdinando Baldi-féle „előzményfilmben”. A „koporsós nyitány, géppuskás vég” motívika innen sem hiányozhatott.[3] Arról pedig még szó sem esett, hogy a spagettiwestern alkonyaként aposztrofált, főhőseként újfent Nerót szerepeltető *Keoma* (1976), Enzo G. Castellari munkája, ha nem is hivatalos folytatás, de szellemiségében mindenképpen e világ részének tekinthető.

A műfaj első számú mestere, Sergio Leone mellett főként a „második helyezett” Corbucci művészete hatott Tarantino történetkezelésére, castingjaira, az originalitásnak még a gyanúját is messze elkerülő zeneválasztásaira.

A *Django elszabadul* (*Django Unchained*, 2012) nemcsak címével és híres néhány másodperces „Nero cameojával” adózott az akkor már kultfilmmé avanszáló eredeti emléke előtt.

Brutalitásukban is megmosolyogtató, „karneváli” működésmechanizmusokat hangsúlyozó leszámolás jelenetei elképzelhetetlenek lettek volna a nagynak készítése pillanatában még alkotói által sem igazán tartott előd nélkül. Míg a *Django elszabadult* elsősorban a *Django* véres posztpolgárháborús orgiája, addig az *Aljas nyolcast* (*The Hateful Eight*, 2015) egy másik Corbucci-mozi, *A halál csöndje* (*Il grande silenzio*, 1968) inspirálta. Utóbbi nemcsak a „havas western” szubzsánerhez kapcsolódása okán volt érdekes előd. A Néma Hős (Silenzio – Jean-Louis Trintignant) archetípusát a végsőkéig kijátszó szüzsét sötét világa és nyomasztóan reménytelen végkifejlete miatt az olasz vadnyugati film esszenciájaként is szokás emlegetni. A Howard Hughes megfogalmazásában az „erőszak balettjeként” definiált történetben csak a legrátermettebbek maradhattak életben. Akik ezen a próbán elbuktak, azok sorsát a hora ömlő vérük és az utánuk maradó végtelen csend jelezte.[4]

Ezek után nem csoda, hogy a *Volt egyszer egy... Hollywood* (*Once Upon a Time... in Hollywood*, 2019) filmszínész figuráját, Rick Daltont (Leonardo DiCaprio), ügynöke, Marvin Schwarz (Al Pacino) az egyik jelenetben arról gyözködi, hogy az amerikai sorozatokbéli „gonosz és vesztes karakterek” helyett alakítson inkább „hősöket” olasz westernekben. Mi több, a megfeneklő karrierjén siránkozó ügyfelét Schwarz–Pacino be is ajánlja a „második

legjobb spaghettiwestern rendező” készülő, *Nebraska Jim* című projektjéhez.[5] Luca Rea dokumentumfilmjében, a *Django és Djangóban* (2021) Tarantino nemcsak Rick Dalton a *Volt egyszer egy... Hollywoodban* nem látható „olasz korszakának” meséjét mondja el, hanem azt is, hogyan hatotta át a nemcsak közösségi, hanem családi traumaként is megélt fasizmusellenesség Corbucci világát.

Tarantino koncepciójában az olasz direktor „brutális és szürreális” művészete a Mussolini-éra társadalmat átalakító erejének feldolgozása.[6]

Más kérdés, hogy ez a közéleti érzékenység a baloldali mozgalmak kudarcaival való szembenézésre is mindig nyitott volt. Benke Attila mindezt *A halál csöndje* elemzése kapcsán így erősíti meg: [A] fejtáncok, nincstelen útonállók és törvényszolgák hófödte vadnyugati kisvárosért folytatott küzdelmén keresztül mutatja be 1968 terrorba és káoszba fúló radikális baloldali forradalmi törekvéseit.”[7] A Corbucci-filmográfiába magát beleásó Tarantino jól sáfarkodott a rajongva szeretett alapanyaggal. A végsőkéig „kirabolta” a videotékás fiatalkorban minden bizonnyal szó szerint is „szétnézett” életműveket: és akkor még nem is szóltunk az olasz és az amerikai western tempójának és dramaturgiájának a *Ponyvaregényben* (*Pulp Fiction*, 1994), a *Jackie Brownban* (1997) vagy a *Becstelen Brigantykban* (*Inglourious Basterds*, 2009) való „hasznosulásáról”.

„Hollywood brigantijának” példájából érzékelhető, számos út kínálkozott volna a Sky Atlantic és a Canal+ produkciójában készült széria alkotóinak arra, hogy ezt a világot újraértelmezzék. Próbálkoznak is becsülettel, ebben mindenképpen folytatva a politikára mindig is reflektáló műfaj hagyományát. De teheték volna ezt úgy, mint Sam Peckinpah *Van bandája* (*The Wild Bunch*, 1969), amely a végítélet hangulatát árasztó vérfürdőjével a vietnami háború abszurditásának allegóriáját is megfogalmazta.[8] Apolitikussággal nem vádolható a *Django*-sorozat sem, az már vita tárgyát képezheti, hogy ezek az egyértelműen és sokszor bántóan didaktikusan elénk tárt üzenetek mennyire képesek igazán működni.

A transzparens vállalásnak megfelelően a szériát „a feminista Djangóként” harangozta be a külföldi és a magyar kritika is.[9]

Valóban erős, sorsukat a kezükbe vevő nőalakokkal és egy motiválatlan, a végkifejletben egyszerűen el is felejtett homoerotikus szállal próbál erre a „vonatra felkapaszkodni” a széria. Az itt legalábbis öncélúnak ható, a kurrens sorozatesztetikában kötelező „vörös farokként” felbukkanó LMBTQ-tematika céltalansága abban mutatkozik meg, hogy semmilyen mélyebb karakterábrázolásban nem tud segítségére lenni a történetnek. A *Túl a barátságon* (*Brokeback Mountain*, 2005) vagy *A kutya karmai közt* (*The Power of the Dog*, 2021) elfojtásokat és kirekesztéseket a világépítés szolgálatába állító komoly vállalásai után e motívum illusztratív felbukkanása inkább a posztmodern western „kötelező körének” tetszik.

Azt az elmúlt évek termését szemlélve tudni lehetett, hogy az „erős asszony” immár a vadnyugati szériáknak is főszereplője. Magányos hősnők már akadtak a „western lázadásának” idején, az 1961 és 1980 közötti időszakban készült filmekben is. Gondoljunk csak a „gátlástalan alkalmazkodásával mindent túlélő és virágzó várost teremtő”[10] Jill McBainre (Claudia Cardinale) a *Volt egyszer egy Vadnyugatból* (*C'era una volta il West*, 1968), a „prostituáltak paradicsomát” nagy invencióval megvalósító Constance-ra (Julie Christie) Altman „havas westernjéből”, a *McCabe és Mrs. Millerből* (*McCabe & Mrs. Miller*, 1971) vagy „a modern feministákra emlékeztető vad és közönséges Crestára” (Candice Bergen) Ralph Nelson *A két katonájából* (*Soldier Blue*, 1970).[11] A „női összefogás” egyik

mérföldköve a western újabb korszakában minden bizonnyal a kilencvenes évek revizionizmusát nyitó, azóta viszonyulási ponttá váló Clint Eastwood-mozi, a *Nincs bocsánat* (*Unforgiven*, 1992) bosszút fogadó nyilvánosházi „lánycsapatának” históriája. Eastwood oeuvre-je is ezer szállal kapcsolódik a Corbucci-univerzumhoz: *Silenzio A halál csöndjében* használt Mauser 96-osa az amerikai színész-rendező *Joe Kidd* (1972) című, John Sturges által dirigált mozgóképében is felbukkan, a behavazott táj metaforikáját a *Nincs bocsánat* is alkalmazza.[12]

A „nők városának” toposzát a közelmúltban a szüzséjüket vadnyugati környezetbe helyező darabok közül leginkább az új *Djangónál* lényegesen jobban összerakott, valóban kompakt *Isten nélkül* (*Godless*, 2017) állította fókuszba.

Hugo Blick szintúgy nemrég bemutatott szériája, *Az Angolok* (*The English*, 2022) ugyan egyetlen valódi hősnővel, egy utópisztikusan sokoldalú humanista-feminista angol nemesasszonnyal dolgozott, ám jelentős pillanatokot kapó epizódszereplő hölgyekkel argumentálta az egyenjogúságra épülő életvezetési stratégiák sikerességét. Igaz az is, hogy Fasoli és Ravagli *Djangója*, alkotógárdáján végigtekintve ez világosan látható, egész galaxisát a nőkre építi. Korcsmáros Felícia kritikája ki is hangsúlyozza, hogy: „Ebben a műfajban remek érzés olyan nőkkel találkozni, akik nemcsak kulcsesontig feltolt keblekkel csábítanak italra vagy egyéb örömekre, hanem erősek, kézben tudnak tartani egy közösséget, kiállnak az elveik mellett – és félelmet nem ismerve küzdenek a jóért.”[13] Ez vitathatatlan, ám vállalhatna többet, bátrabban, feszesebb szerkezetbe ágyazva, konzekvensebben átgondolt ritmusban ez a *Django*.

Noomi Rapace

A tíz részes sorozat öt epizódját egyedül vagy társrendezőként a nemcsak híres direktor édesapja, Luigi révén ismertté váló Francesca Comencini jegyzi. A világhírű rendező lánya saját, meggyőző színvonalú játék- és tévéfilmes karriert is jegyez, ráadásul a sequelekben is járatos. A nápolyi maffia szabályrendszerét kegyetlen szikársággal bemutató *Gomorrának* (2014–2021) négy évadban is fontos epizódjait dirigálta. Comencini cseppet sem volt

szívujj, amikor alkotótársaival együtt, a valóság egy kőkeményen működő szeletének tárgykultúrájában is hiperrealista megkomponáltságú képi világát örökítette meg. Fasoli és Ravagli abban a projektben is nagy szerepet vállalt, éppen ezért meglepő és sajnálatos, hogy az összeszokott csapat ebből a szellemiségből vajmi keveset tudott átmenteni új „dolgozatába”.

Van ugyan igazságtétel és halál a legfrissebb *Djangóban*, ám eredetijéhez vagy akár a spagettiwestern örökzöldjeihez képest sokszor átesztétizált szépelgésnek tűnik mindez.

De miről is van szó a brand legutóbbi leágazásában? A polgárháború után hét évvel a kiégett, valódi és láthatatlan sebeket hordozó „szürkeruhás” címszereplő ([Matthias Schoenaerts](#)) felkeresi a felszabadított feketék által alapított Új Babilont. Itt él leszámolásban elvesztett családja maradéka, a vérontást egyedül túlélő lánya. Sarah (Lisa Vicari) először nem ismeri fel édesapját, ahogy a mélyre temetett trauma képei is hibásan, sérülten élnek emlékezetében. Az igazság a zsáner követelményeihez illően fokozatosan tárul majd elénk. A település szabályrendszerének lényege a szabadság és az egyenlőség illúziója. Django lánya a közösséget vezető, e másik életstílust megszállottan képviselő fekete férfi, John Ellis ([Nicholas Pinnock](#)) választotta. Közelgő házasságuk tenné igazi „béke szigetét” otthonukat, ahol nemcsak feketék és fehérek élnek együtt, mindenfajta máshonnan kiszorított kisebbségnek tere van (akad itt transznemű epizodista is). A „szép új világ” kedélyeit a közelben lakó „gonosz” ténykedése borzolja fel időről időre. A vallási fanatikus, a besavanyodott vénkisasszony és a titokzatos éjszakai gyilkológép jin és jangjából összegyúrt Elizabeth Thurmann (Noomi Rapace) múltban gyökerező bosszúvágyának motivációi, mint később kiderül, nem csak ideológiaiak és politikaiak, személyesek is. A hajdani vétkek feltárulása, a rég elfelejtettnek vélt titkok adagolása, a végkifejletben a kellő helyen és időben való elővillanása tisztességgel követi is az olyan jól ismert műfaji sémát.

A tágan értelmezett olasz western, írja róla szóló monográfiájában Berkes Ildikó, a morális ambivalenciát hangsúlyozza és hátborzongató, groteszk effektusokkal mutat be egy romlott világot, ahol a saját érdekeit követő hős éppen olyan hidegvérrel alkalmazza az erőszakot, mint gonosz ellenségei.[14] E tekintetben a legfrissebb *Django* méltó örököse elődeinek, itt ugyanis előbb-utóbb mindenkiről kiderül, más, mint aminek addig gondoltuk. A jók sem büntelnek, a rosszak sem képtelenek a megbocsátásra, a főhős végül egy az előzményekből talán nem is igazán következő megbékélésre talál.

Lisa Vicari, Jyuddah Jaymes

Ezt a *Djangót* úgy a külföldi, mint a magyar recepció sokat bírálta a különböző nációk kavalkádját megérezkíteni vágyó megoldása, a változatos angol akcentusok felvonultatása, főként azok mesterkéltisége miatt.[15] Greg Wheeler, a *The ReviewGeek.com* kritikusa emellett, bár a jelmez- és díszlettervezésről elismerően szólt, a látványterveket és a világítást is határozottan kritizálta. Az ítésez a mindent beborító sötétséget, az alig pislákoló gyertyák mesterséges fényét elhibázott koncepció részének tartotta.[16] Valóban, nem *A halál csöndje*, a *Nincs bocsánat* vagy az *Aljas nyolcas* koromfekettségének dramaturgiai erejével találkozhatunk itt. Bár a polgárháború utáni amerikai társadalmat uraló letargia és talajvesztettség ábrázolássá szempontjából mégsem haszontalan a permanens félhomály választása.

A nagyobb baj valóban a karakterek kidolgozatlansága, a cselekedetek mozgatórugóinak homályban maradása.[17]

A linearitást nélkülöző történetvezetés sajnos egyáltalán nem tudja kellő erővel támogatni a cselekmény építkezését. Míg a jól adagolt suspense-ből végül ránk zúduló igazság *Az Angolok*ban letaglózó erejű volt, hatása itt jóval mértéktartóbb. Pedig a szereplőválogatás remek, Schoenaerts belga, Vicari német, Pinnock angol, Rapace svéd. Mintha a casting is a „bevándorló” Amerika sokszínűségét akarná megmutatni, a címszereplő ráadásul a mostani fabula szerint francia származású.[18]

Rebecca Nicholson, a Guardian zsnalasztája szerint a western jól érzékelhető piaci felélékülésének terepén azok az alkotások tudnak igazán jól prosperálni, amelyek megújítják a műfajt. Nicholson a sorozatok közül az *1883*-at (2021–2022) és *Az Angolokat*, a mozifilmek kínálatából *A kutya karmai között*et említi effajta virágzó vállalkozásként. A *Django* a brit kritikus értékelése szerint, bár a készítők szándéka nyilvánvalóan ennek ellenkezője lehetett, inkább a tradicionális „vadnyugati mesék” csoportjába sorolható.[19] Tegyük hozzá, hibái ellenére vannak ötletek és gesztusok ebben a hagyományosabb végeredményben. Sokadjára

sem tűnik lerágott csontnak Franco Nero néhány epizódbéli „hitelesítő” felbukkanása: a veterán olasz színészt ezúttal temploma romjait őrző papként figyelhetjük. A westernben, olvashatjuk teoretikusánál, Jim Kitsesnél, „a templomnak eleve potenciális kifejező ereje van”. Egy félig kész vagy mint ez esetben is, egy elhagyott, pusztuló imaház Amerika pionír szellemét testesíti meg.[20]

A *Django* ehhez hasonló, a zsáner auráját invenciózusan megragadó pillanatok ellenére is olykor gyakran látott motívumok kavalkádjának tűnik csupán.

Van itt váratlanul felfedezett olajlelőhely, bár szerepe jóval vázlatosabb, mint a *McCabe és Mrs. Miller* cinkbányáié vagy Paul Thomas Anderson Upton Sinclair-adaptációja, a *Vérző olaj* (*There Will Be Blood*, 2007) olajkútjaié. A rajongók persze a történet kezdetén megkapják ismét az elhíresült „sárban koporsóhúzását”, a „párbajban” láthatunk amerikai plánt, szűk szekondot és szuperközelit. A végkifejletben a géppuskás jelenet „újrajátszását” is átélhetjük, ezúttal egy valóban létező fegyvertípus, Az *Angolok* tömeggyilkosságaiban használthoz hasonló Gatling-gépfegyver segítségével. Hullámzó minőségű „termék” a *Django*, amelyet több ízben a színvonalas színészi játék (ha Schoenaerts vagy Vicari alakítása kiegyensúlyozatlan is, Noomi Rapace, Nicholas Pinnock, Jyuddah Jaymes és Joshua J. Parker hozzák a kötelezőt) húz ki a kátyúból.

Matthias Schoenaerts és a Gatling

Az olasz neorealizmus jeles figurája, a rendezőként, színészként, forgatókönyvíróként és filmtörténészként is megkerülhetetlen Carlo Lizzani összefoglaló munkájában, *Az olasz film történetében* „a legjobb spagettiwestern rendezőről” ezt írja: „A hiperbolák talaján Sergio Leone mester jeleskedik, akinek minden vérzőn és erőszakáradat ellenére is antinaturalista filmjei szép csendben ismét felvetik annak szükségességét, hogy a mozit, mint olyant, ismét megvitassuk, hiszen gyermekkorunk filmtípusa nem nőtt föl velünk együtt, s tagadja a felnőttek mai, történelmi világát.”[21] Lizzani megállapításai, a bennük tomboló erőszak ellenére, Corbucci filmjeire is érvényesnek tűnnek. Akár ebben, a Tarantino által is képviselt

gyermeki létben, a burleszkbe és komédiába forduló agresszivitás horizontjában maradt volna, akár eggyel tovább lépve, a felnövő és nyersségében is forradalmit mondó darabok közé (L. az ausztrál John Hillcoat anti-westernjét: *Az ajánlat – The Proposition*, 2005) sorakozott volna fel a friss *Django*, képes lett volna egy popkulturális márkaként is rögzült univerzum szubverziójára. Ezt nem tette, de a vele töltött idő így sem haszontalan, az italowestern rajongóinak mindezzel együtt jó szívvel ajánlható szórakozás.

Kovács Krisztina

Django (2022)

Írta: Leonardo Fasoli, Maddalena Ravagli

Rendezte: Francesca Comencini, Enrico Maria Artale, David Evans

Szereplők: Matthias Schoenaerts, Nicholas Pinnock, Lisa Vicari, Noomi Rapace

Képek forrása: IMDb

JEGYZETEK

1. Gyöngyösi Lilla, *A név kötelez – Django*, Filmtekercs.hu, 2023. 05. 02. <https://www.filmtekercs.hu/sorozat/django-2023-kritika>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
2. Howard Hughes, *Once Upon a Time in the Italian West: The Filmgoers' Guide to Spaghetti Westerns*, London – New York, I. B. Tauris, 2004, 68.
3. *Uo.*, 67.
4. *Uo.*, 204.
5. Corbuccinak természetesen nincs ilyen alkotása. L. *Nebraska Jim*, *The Quentin Tarantino Archives*, https://wiki.tarantino.info/index.php/Nebraska_Jim, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.] *Nebraska Jim*ként német nyelvterületen Antonio Román és Mario Bava olasz–spanyol koprodukcióban készült 1966-os filmjét, a *Ringo del Nebraskát* forgalmazták. A mozi magyarul *Gyorsabb a golyónál* címmel ismert. A rendezői feladatok megoszlásáról és sorrendjéről, különösen Mario Bava a „késztermékben” való részesedésének arányáról máig vita zajlik. L. *Gyorsabb a golyónál*, IMDb, https://www.imdb.com/title/tt0060901/trivia/?ref=tt_trv_trv, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]

6. Ian Nathan, *Quentin Tarantino, Hollywood brigantija: A legendás rendező és munkássága*, ford. Nimila Zsolt, szerk. Papp Sándor Zsigmond. Bp., Kossuth Kiadó, 2020, 142.
7. Benke Attila, *Egy maréknyi forradalmár: Az olasz western tendenciái: Nem western, nem eastern*, Metropolis, 2015/1, 28–45, 29. <https://metropolis.org.hu/egy-mareknyi-forradalmar-az-olasz-western-tendenciai-1>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
8. Berkes Ildikó, *A western*, Bp., Gondolat, 1986, 355.
9. *A feminista Django belovagol a képernyőkre*, Film.hu, 2023. 04. 20. <https://magyar.film.hu/filmhu/hir/dajngo-sorozat-premier-magyarorszag.html>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
10. Berkes, *i. m.*, 330.
11. *Uo.*, 409.
12. Hughes, *i. m.*, 202.
13. Korcsmáros Felícia, *Django sorozatként is elszabadult, és újraírta a spaghettiwestern szabályait*, Index.hu, 2023. 05. 04. <https://index.hu/kultur/cinematrix/2023/05/04/django-direct-one-sorozat-kritika-western/>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
14. Berkes, *i. m.*, 336.
15. Greg Wheeler, *Django Season 1 Review – A Meandering Western that Fails to Stand Out*, The ReviewGeek.com, 2023. 03. 23. <https://www.thereviewgeek.com/django-s1review/>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
16. *Uo.*
17. Ralph Jones, *'Django' Review: Wobbly Western Remake Filled with Dodgy Accents: God Knows where Anyone's from in this Baffling New Version of a '60s Classic*, [NME.com](https://www.nme.com), 2023. 02. 21. <https://www.nme.com/reviews/tv-reviews/django-review-sky-now-matthias-schoenaerts-3399785>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
18. Nick Hilton, *Django Review: The Execution is at Times More Spaghetti Junction than Spaghetti Western*, [Independent.co.uk](https://www.independent.co.uk), 2023. 03. 01. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/tv/reviews/django-review-mattias-schoenaerts-b2291972.html>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
19. Rebecca Nicholson, *Django Review – The New Defiantly Gruesome Western Rides into Town*, The Guardian.com, 2023. 03. 01. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2023/mar/01/django-review-the-new-defiantly-gruesome-western-rides-into-town>, [Utolsó letöltés ideje: 2023. 07. 08.]
20. Jim Kitses, *A western: ideológia és őstípus = Fejezetek a film történetéből 8., Amerikai filmtípusok II.: A western*, összeáll. Berkes Ildikó, szerk. Dékány István. Bp., Magyar Független Film és Video Szövetség, 1990, 5–9, 8.
21. Carlo Lizzani, *Az olasz film története: 1895–1979*, ford. Gaál István, utószó. Nemeskürty István. Bp., Gondolat, 1981, 388.

Címkék: [Django](#), [film](#), [Leonardo Fasoli](#), [Maddalena Ravagli](#), [tanulmány](#)